

*Волковська А.С., ад'юнкт кафедри
кримінального права Національної
академії внутрішніх справ*

ЩОДО ПИТАННЯ ПРО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ЖУРНАЛІСТ» У КРИМІНАЛЬНОМУ КОДЕКСІ УКРАЇНИ

В сучасній Україні, яка обрала демократичний шлях розвитку, на перший план виходить завдання забезпечити активну участь неурядових організацій та звичайних пересічних громадян у формуванні державної політики, здійсненні громадського контролю за діяльністю органів державної влади та місцевого самоврядування. Значну роль у вирішенні цієї задачі відіграє право на свободу слова. Свобода слова - одна з демократичних засад, визначених Конституцією України. Вона передбачає висловлення незалежних поглядів та переконань як в усній, так і в письмовій формі, є ознакою некорумпованого суспільства. Журналісти активно збирають, готують та поширюють відомості про події, які мають вплив на суспільство, виконуючи таким чином свою роль вартового демократії. А відтак рівень законодавчого захисту професійної діяльності журналістів є досить точним індикатором рівня демократизації суспільства. Актуальність порушеного питання для України як держави, яка проголосила курс на демократичне врядування, підтверджується як реальним рівнем культури та розвитку інформаційних відносин, так і висновками міжнародних організацій, які здійснюють моніторинг ситуації щодо посягання на професійну діяльність журналіста. Потрібно зазначити, що із внесенням до Кримінального кодексу України (далі - КК України) відповідних змін та передбаченням

спеціальних кримінально-правових норм про відповідальність за посягання на професійну діяльність журналістів, а саме погроза або насильство щодо журналіста (ст. 345-1), залишаються не вирішеними питання щодо визначення кола можливих потерпілих від цього злочину, а також з'ясування дефініції «журналіст» як потерпілий від злочину.

Таким чином, на порядок денний постає достовірність твердження деяких науковців про те, що потерпілими від злочину, передбаченого ст. 345-1 КК України є тільки професійні журналісти [1, с. 133; 2, с. 110]. Не окреслюючи конкретних ознак журналіста, якому перешкоджають у здійсненні законної професійної діяльності.

Натомість, чинне законодавство містить декілька визначень «журналіста». Зокрема, у ст. 1 Закону України «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів» від 23 вересня 1997 р. № 540/97-ВР зазначено, що журналіст - це творчий працівник, який професійно збирає, одержує, створює та займається підготовкою інформації для засобів масової інформації, виконує редакційно- посадові службові обов'язки в засобі масової інформації (в штаті або на позаштатних засадах) відповідно до професійних назв посад (роботи) журналіста, які зазначаються в державному класифікаторі професій України [3, ст. 302]. Саме «прив'язка» до класифікатора є однією з проблем визначення поняття журналіста. До речі, [держкласифікатор професій](#) кілька років тому було оновлено, тому фактично визначення поняття журналіста зазнало деяких змін без внесення змін до закону, в якому воно міститься. Також варто зазначити, що в класифікаторі журналістську професію об'єднано з письменниками та редакторами, що свідчить про не зовсім коректне розуміння суті професії журналіста тими, хто створював і затверджував класифікатор [3, ст. 302].

У класифікаторі відсутній окремий поділ на журналістів, письменників і редакторів. Перелік починається з ведучого програми, потім іде: випусковий, драматург, журналіст, інокореспондент, коментатор, кореспондент, літературний співробітник, оглядач, письменник, кілька різновидів редакторів, члени редакції й редколегії [3, ст. 302] - такий приблизний перелік робіт, які виконують журналісти, письменники й редактори. Як бачимо, фотографів та операторів

у ньому немає, хоча вони також являються представниками ЗМІ. В разі погрози або насильства щодо них виявиться, що такі працівники не належать до журналістів згідно з класифікатором. Відповідно до викладеного виникає багато спірних питань, які можна вирішити шляхом урегулювання та відображення у КК України поняття «журналіст».

У ст. 25 Закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» від 16 листопада 1992 р. № 2782- XII журналістом є творчий працівник, який професійно збирає, одержує, створює і займається підготовкою інформації для друкованого засобу масової інформації та діє на підставі трудових чи інших договірних відносин з його редакцією або займається такою діяльністю за її уповноваженням [4]. Згідно ст. 1 Закону України «Про телебачення і радіомовлення» від 21 грудня 1993 р. № 3759- XII в редакції Закону від 12 січня 2006 № 3317-IV телерадіожурналіст - це штатний або позаштатний творчий працівник телерадіоорганізації, який професійно збирає, одержує, створює і готує інформацію для розповсюдження [5].

Таким чином у ст. 345-1 КК України мова йде про журналістів як друкованих ЗМІ (газет, журналів, бюлетенів, разових видань з визначеним тиражем тощо), так і журналістів аудіовізуальних ЗМІ (радіомовлення, телебачення, кіно, звукозапис, відеозапис тощо). Такий поділ ЗМІ, крім іншого, встановлено й у ч. 2 ст. 22 Закону України «Про інформацію» від 2 жовтня 1992 р. № 2657-XII в редакції Закону від 13 січня 2011 р. № 2938-UI [6].

Крім того, вказана норма не містить положень про те, що даний злочин може вчинюватися відносно журналістів лише ЗМІ. Аналіз чинного законодавства дає підстави стверджувати, що положення ст. 345-1 КК України здійснюють правове забезпечення охорони й журналістів інформаційних агентств. Адже відповідно до ст. 21 Закону України «Про інформаційні агентства» від 28 лютого 1995 р. № 74/95-ВР журналіст інформаційного агентства - це творчий працівник, який збирає, одержує, створює та готує інформацію для інформаційного агентства і діє від його імені на підставі трудових чи інших договірних відносин з ним або за його уповноваженням [7].

На нашу думку, більш універсальним та таким, що містить істотні ознаки визначенні «журналіст», є визначення,

передбачене в ст. 1 Закону України «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів» від 23 вересня 1997 р. № 540/97-ВР. Тим паче, що абсолютна більшість науковців своїх роботах наводять визначення категорії «журналіст», спираючись саме на згадане вище поняття [8, с. 86; 9, с. 509; 10, с. 455].

Як один із варіантів хоча б часткового вирішення проблеми вважаю за необхідне внесення змін до КК України шляхом додавання примітки з адекватним визначенням визначенні «журналіст» до ст. 345-1 (охопивши, зокрема, фотографів та операторів). Незважаючи на те, що вказані законодавчі зміни вже практично виписані як законопроект і обговорювалися у робочих групах в органах влади, однак не подані на розгляд до Верховної Ради України.

Тому визначення і передбачення поняття «журналіст» у КК України є доцільним та необхідним як і для доктрини кримінального права, так і для слідчої та судової практики як при здійсненні кваліфікації так і для самого юридичного його розуміння.

Список використаних джерел

1. Зінченко О. І. Кримінально-правова охорона виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина : аналіз законодавства і судової практики : [монографія] / О. І. Зінченко. - Х. : Вид-ць СПД ФО Вапнярчук Н. М., 2007. - 320 с.
2. Готін О. М. Злочини проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина : навч. посібник / О. М. Готін. - Луганськ : РВВ ЛДУВС, 2006. - 192 с.
3. Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів : Закон України від 23 вересня 1997 р. № 540/97-ВР // Відомості Верховної Ради України. - 1998. - № 50. - Ст. 302.
4. Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні : Закон України від 16 листопада 1992 р. № 2782-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. - 1993. - № 1. - Ст. 1.
5. Про телебачення і радіомовлення : Закон України від 21 грудня 1993 р. № 3759-ХІІ в редакції Закону від 12 січня 2006 № 3317-ІУ // Відомості Верховної Ради України. - 1994. - № 10. - Ст. 43.

6. Про молодіжні та дитячі громадські організації : Закон України від 1 грудня 1998 року № 281-ХГУ // Відомості Верховної Ради України. - 1999. - № 1. - Ст. 2.

7. Про інформаційні агентства : Закон України від 28 лютого 1995 р. № 74/95-ВР // Відомості Верховної Ради України. - 1995. - № 13. - Ст. 83.

8. Вереша Р. В. Перешкодження законній професійній діяльності журналістів (коментар до ст. 171 КК України) / Р. В. Вереша // Вісник Академії адвокатури України. - 2009. - № 2. - С. 86-89.

9. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України : у 2 т. / П. П. Андрушко, Т. М. Арсенюк, О. Ф. Бантишев та ін. ; за заг. ред. П. П. Андрушка, В. Г. Гончаренка, Є. В. Фесенка. - 3-є вид., перероб. та доп. - К. : Алерта ; КНТ ; Центр учбової літератури, 2009. - Т. 1 - 964 с.

10. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / А. М. Бойко, Л. П. Брич, В. К. Грищук та ін. // [за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка]. - 7-ме вид., переробл. та допов. - К. : Юридична думка, 2010. - 1288 с.